

UDK: 272-784-055.3(497.6)
Pregledni rad
Primljeno: veljača 2015.

Šimo MARŠIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
marsicsimo@gmail.com

NOVA EVANGELIZACIJA PRED IZAZOVOM INTEGRALNE FORMACIJE UNUTAR SKUPINA MLADIH U VRHBOSANSKOJ NADBISKUPIJI

Sažetak

Nova evangelizacija je zasigurno zahtjev sveukupnog crkvenog djelovanja. Crkvena udruženja su važna za novu evangelizaciju. Uzimajući u obzir rezultate istraživanja provedenog među srednjoškolcima u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, autor nam najprije donosi profil osoba koje pripadaju formalnim ili neformalnim skupinama mladih. Zatim propituje stupanj sposobnosti skupina mladih odgovoriti na izazove integralne formacije mladih (ljudske, duhovne, doktrinarne i kulturne) potrebne za uspješnost nove evangelizacije u bosanskohercegovačkom društvu. U provjeravanju hipoteze da su formalne i neformalne skupine mladih mjesto integralne formacije te tako pozitivno odgovaraju na zahtjev nove evangelizacije, autor provjerava u kojoj mjeri vlastite skupine odgovaraju na potrebe mladih za primanje stalnih odgojnih poticaja, razvoj organizacijskih sposobnosti, odgoj za solidarnost, toleranciju, ekumenizam, međureligijski dijalog te u kojoj mjeri zajedništvo života u grupama ili zajednicama unutar laičkih udruženja utječe na sudjelovanje mladih u župnoj katehezi otkrivajući varijable uzorka koje utječu na odgovore mladih (pripadnost skupini, spol, duljina boravka u udruženju, redovitost sudjelovanja u aktivnostima vlastitog udruženja i redovitost sudjelovanja na nedjeljnim sv. misama).

Ključne riječi: nova evangelizacija, udruženja mladih, integralna formacija, kateheza, solidarnost, tolerancija, međureligijski dijalog, ekumenizam.

Uvod

Crkva danas stoji pred izazovom nove evangelizacije na svim razinama svojega djelovanja. Ovdje želimo promatrati pastoral mladih u Crkvi, i to na poseban način život u formalnim ili neformalnim skupinama mladih koje žive unutar župnih zajednica. Na koji način život u takvim skupinama odgovara zahtjevu integralne formacije kao jednog od važnih elemenata nove evangelizacije mladih?

Prema istraživanju provedenom među srednjoškolcima Vrhbosanske nadbiskupije 2012. godine, a objavljenog u knjizi *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije u godini vjere. Laički pokreti u službi nove evangelizacije*, potvrđena je hipoteza da pripadnost formalnoj ili neformalnoj skupini mladih unutar župne zajednice pozitivno utječe na religijsku i socijalnu identifikaciju mladih, te im pomaže u preveniranju i rješavanju njihovih problema.¹ Možemo stoga zaključiti da, odgovarajući pozitivno na temeljne potrebe izgradnje društvenog i religijskog identiteta mladih, zajedništvo života u grupama ili zajednicama unutar laičkih udruženja ili neformalnim skupinama mladih poprima važno mjesto u formaciji mladih u bosansko-hercegovačkom društvu.

U ovom radu želimo vidjeti, a na temelju nauka crkvenog učiteljstva te gore spomenutog istraživanja mladih Vrhbosanske nadbiskupije, na koji način zajedništvo života u grupama ili zajednicama unutar laičkih udruženja ili neformalnim skupinama mladih odgovara na izazov integralne formacije, obrađujući neke elemente integralne formacije važne za aktualnu situaciju generacije mladih u bosansko-hercegovačkom društvu.

Nakon što uvodno nešto kažemo o novoj evangelizaciji te integralnoj formaciji mladih unutar skupina mladih kao njezinu izazovu, kratko ćemo predstaviti profil mladih Vrhbosanske nadbiskupije koji pripadaju formalnoj ili neformalnoj skupini mladih, promotriti način sudjelovanja u životu grupe, razloge uključivanja, mišljenje o glavnim obilježjima grupe te frekvenciju sudjelovanja na sv. misama. Zatim ćemo provjeriti u kojoj mjeri laička udruženja odgovaraju na potrebe mladih za primanje stalnih odgojnih poticaja, razvoj organizacijskih sposobnosti, odgoj za solidarnost, toleranciju, ekumenizam, međureligijski dijalog te u kojoj mjeri zajedništvo života u grupama ili zajednicama unutar laičkih udruženja utječe na sudjelovanje mladih u župnoj katehezi pokušavajući otkriti varijable našega uzorka koje utječu na odgovore mladih.

U analizi podataka pogledat ćemo odgovore ispitanika koji pripadaju formalnim ili neformalnim skupinama mladih s obzirom na stupanj odgovora njihovih skupina mladih na potrebe mladih, zatim ćemo provjeriti statističku važnost varijable pripadnosti ili nepripadnosti laičkom udruženju ispitanika na odgovore. Nakon toga ćemo statistički analizirati odgovore s obzirom na varijable spola, duljine boravka u udruženju, redovitosti sudjelovanja u aktivnostima vlastitog udruženja te redovitosti sudjelovanja na nedjeljnim misnim slavljinama.

1 Usp.: Šimo MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije u godini vjere. Laički pokreti u službi nove evangelizacije* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet; Zagreb: Glas Koncila, 2013.), 414.

1. Nova evangelizacija

Temeljno poslanje Crkve u svijetu je, prema eksplicitnom pozivu našega Gospodina Isusa Krista, evangelizacija ili navještaj evanđelja svim narodima te radosno svjedočenje samih evangelizatora.² Usporedo s tim prvim navještajem svakoj još neevangeliziranoj osobi, nalazi se i drugo ne manje žurno i zahtjevno poslanje crkve koje nazivamo nova evangelizacija ili ponovni navještaj evanđelja onima koji su kršteni, ali su daleko od kršćanskog života. Bez obzira na to što se izraz „nova evangelizacija“ veže uz papu Ivana Pavla II.³, sadržaj ovoga pojma nalazi svoje korijene u prethodnim dokumentima crkvenog učiteljstva.⁴ Za vrijeme pontifikata pape Ivana Pavla II., izraz „nova evangelizacija“ sve se više i više razvija usporedo s različitim događajima. Upravo s tim različitim događajima, čitanim kao providonosni „znakovi vremena“, Ivan Pavao II. je ne samo označio različita obilježja nove evangelizacije nego i njezino samo unutarnje značenje. Čovječanstvo danas živi u zadivljujućem „epohalnom preokretu“ (GS 54) koji se je ubrzao nakon pada Berlinskog zida (kraj realnog socijalizma), krize prosvjetiteljskog racionalizma (kraj moderne) i nastankom globalnog sela (kraj eurocentrizma). Upravo taj promijenjeni društveno-kulturni kontekst, povezan s neprestanim prodorom indiferentizma, praktičnog i teorijskog sekularizma te sve prisutnijim širenjem sekta i novih

-
- 2 Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen Gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 17, *Dokumenti* (Zagreb: KS, 1993.) (dalje: LG); usp.: PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolska pobudnica o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), (Zagreb: KS, 2000.) (dalje: EN); usp.: Ivan Pavao II., *Redemptoris missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe* (7. XII. 1990.), (Zagreb: KS, 1991.) (dalje: RM).
  - 3 Taj je izraz prvi puta izrečen tijekom pastirskog pohoda pape Ivana Pavla II. Poljskoj, 9. lipnja 1979., kada je, podižući drveni križ u Nowoj Huti (gradu koji je kao uzor „novoga društva“ bez Boga izgrađen oko „novoga svetišta“ – ogromne tvornice čelika), rekao: „počela je nova evangelizacija“. Usp.: IVAN PAVAO II., *La croce di Nowa Huta nuovo seme di evangelizzazione* (9. lipnja 1979.), br. 2, u: „I discorsi di Giovanni Paolo II in Polonia“, *L'Osservatore Romano*, 9. VI. 1979., br. 132, XL.
  - 4 Drugi vatikanski koncil je pozvao na evangelizaciju kao zahtjev današnjega vremena. Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, br. 19, 21 i 43, *Dokumenti* (Zagreb: KS, 1993.) (dalje: GS); Papa Pavao VI. u apostolskoj pobudnici *Evangelii nuntiandi*, govoreći o potrebi evangelizacije, jasno razlikuje između prvog i novog navještaja evanđelja. Tako je za njega prvi navještaj evanđelja usmjeren prema onima koji ne poznaju Krista, dok je novi navještaj evanđelja usmjeren prema mnoštvu dekriztijaniziranih kršćana, tj. osoba koje su primile krštenje, ali ne žive kršćanskim životom. Usp.: EN, br. 51, 52 i 56.

religioznih pokreta,⁵ nalazi se u temelju žurnosti jedne evangelizacije, nove „u svojem žaru, metodi i izrazima“,⁶ kršćana nepraktikanata u zemljama kršćanske tradicije.⁷ Papa Benedikt XVI. je 21. rujna 2010. godine potpisao motuproprij *Ubicumque et semper* i time osnovao Papinsko vijeće za promicanje nove evangelizacije. Od 7. do 28. listopada 2012. godine održano je 13. redovno opće zasjedanje Biskupske sinode na temu Nova evangelizacija za prenošenje kršćanske vjere. Papa Franjo je 24. studenog 2013. godine potpisao apostolsku pobudnicu *Evangelii Gaudium* koju je utemeljio na bogatsvu sinodalnih radova.⁸

Papa Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *Christifideles laici* jasno govori da je potrebno obnoviti kršćansko tkivo ljudskog društva u zemljama takozvanog Prvog svijeta. No, uvijet je, kaže Papa Ivan Pavao II., najprije prepravljanje tkiva samih kršćanskih zajednica koje u tim zemljama i narodima žive (usp.: CL 34). Ovdje se postavlja pitanje: Tko je zapravo aktivni subjekt nove evangelizacije? Upravo zato što cijela Crkva postoji zbog evangelizacije i što je cijela Crkva pozvana biti evangelizacijska (usp.: EN 14, 59-60), svi članovi Crkve – svećenici, redovnici i redovnice i vjernici laici – odgovorni su za novu evangelizaciju. Uspjeh nove evangelizacije ovisi u velikoj mjeri o sredstvima i načinima provođenja evangelizacije. Među uspješnim sredstvima nove evangelizacije, kao što su životna svjedočanstva (EN 21, 41), sredstva društvenih komunikacija,⁹ pučka pobožnost (EN 48), služba riječi i propovijed (EN 43), naglašava se nakon II. vatikanskog koncila i važnost laičkih crkvenih udruga kao „providonosnog odgovora“ Duha Svetoga na izazove našega vremena.¹⁰

5 Usp.: IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu* (30.XII. 1988.), (Zagreb: KS, 1997.), br. 34, (dalje: CL).

6 IVAN PAVAO II., „Discorso all’Assemblea del CELAM (Port-au-Prince, Haiti, 9. III. 1983.)“, *L’Osservatore Romano*, 11. III. 1983., br. 58, XXX.

7 O potrebi i žurnosti nove evangelizacije govori i Papa Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *Ecclesia in Europa*. Usp.: IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa. Apostolska postsinodska pobudnica biskupima, prezbiterima i dakonima, posvećenim muškarcima i ženama te svim vjernicima laicima o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi – izvoru nade za Europu* (28. VI. 2003.), (Zagreb: KS, 2003.), br. 45, (dalje: EE).

8 Papa FRANJO, *Evangelii Gaudium – Radost Evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), (Zagreb: KS, 2013.) (dalje: EG).

9 Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Inter mirifica. Dekret o sredstvima društvenog saobraćanja, Dokumenti* (Zagreb: KS, 1993.), br. 1, 13, 14, (dalje: IM).

10 Usp.: IVAN PAVAO II., „Discorso di Sua Santità Giovanni Paolo II in occasione dell’Incontro con i Movimenti ecclesiali e le Nuove Comunità“, PONTIFICIUM CONSILIIUM PRO LAICIS, *I movimenti nella Chiesa. Atti del Congresso mondiale dei movimenti ecclesiali* (27.-29. V. 1998.), (Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana-

U svojoj enciklici *Redemptoris missio* Ivan Pavao II. naglašava da su crkveni pokreti pravi Božji dar za novu evangelizaciju, no također preporučuje „njihovo širenje i korištenje kako bi se, osobito među mladima, kršćanskom životu i evangelizaciji vratila prodorna snaga, u smjeru pluralističkih načina udruživanja i samoizražavanja“ (RM 72). Papa je uvjeren kako danas u ovoj teškoj i često kontradiktornoj stvarnosti, kojom dominira sekularizirana kultura koja proklamira modele života bez Boga, postoji potreba za jasnim navještajem vjere, temeljnom kršćanskom formacijom te za zrelim kršćanima (svjesnim vlastitog kršnog identiteta, svojega poziva i poslanja Crkve u svijetu) i za živim kršćanskim zajednicama. Odgovor, naglašava Papa Ivan Pavao II., na ove potrebe zrije u crkvenim pokretima i zajednicama, koje su obličja (forme) samoostvarenja Crkve, ako su priznati od crkvene hijerarhije.¹¹

Nova evangelizacija je također važna zadaća Katoličke Crkve u Vrhbosanskoj nadbiskupiji kao odgovor na izazove baštine komunističkog ateizma, strahota rata, multietničke i multireligijske stvarnosti bosanskohercegovačkog društva te rastućeg sekularizma. Budući da nova evangelizacija treba uvijek odgovarati na izazove aktualnog konteksta,¹² ona će morati uzeti u obzir određene vlastite karakteristike bosanskohercegovačkog društva. U tom pravcu će i prijedlog crkvenih udruženja kao subjekta nove evangelizacije¹³ u svijetu mladih, temeljeći se na osnovnim smjerovima crkvenog učiteljstva, morati

---

na, 1999.), br. 7, 223; usp.: CL 29; usp.: Guzmán CARREQUIRY LECOUR, „I fedeli laici“, Rino FISICHELLA (ur.), *Il Concilio Vaticano II. Ricezione e attualità alla luce del Giubileo* (Sao Paolo: Cinisello Balsamo, 2000.), 200; usp.: Fidel González FERNÁNDEZ, *I movimenti dalla Chiesa degli apostoli a oggi* (Milano: Biblioteca Universale Rizzoli, 2000.), 227-231; usp.: Christoph HEGGE, *Il Vaticano II e i movimenti ecclesiali. Una recezione carismatica* (Roma: Città Nuova, 2001.), 215-231; usp.: Jesús CASTELLANO CERVERA, *Carismi per il terzo millennio. I movimenti ecclesiali e le nuove comunità* (Roma Morena: Edizioni OCD, 2001.), 239-245; usp.: EG 130.

- 11 Usp.: IVAN PAVAO II., „Discorso di Sua Santità Giovanni Paolo II in occasione dell’Incontro con i Movimenti ecclesiali e le Nuove Comunità“, br. 7, 222-223.
- 12 Nova evangelizacija je dijalog s novom kulturom. Usp.: Mariasusai DHAVAMONY, *Inculturazione. Riflessioni sistematiche di antropologia sociale e di teologia cristiana* (Cinesello Balsamo: San Paolo Edizioni, 2000.), 155; usp.: Bono Zvonimir ŠAGI, „Nova evangelizacija u Hrvatskoj i župa“, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 4 (1999.), 245-249; usp.: Pero ARAČIĆ, „Nadolaskom trećeg tisućljeća: zahtjevi i perspektive nove evangelizacije“, *Diacovensia* 7 (2000.), 173-190; usp.: Nediljko Ante ANČIĆ, „Nova evangelizacija. Neodgodiva zadaća Crkve našega vremena“, *Crkva u Svijetu* 35 (2000.), 189-204.
- 13 Usp.: Josip MARCELIĆ, „Nova evangelizacija“, *Crkva u Svijetu* 27 (1992.), 257, 259; usp.: N. A. ANČIĆ, „Nova evangelizacija. Neodgodiva zadaća Crkve našega vremena“, 202-203; usp.: NACIONALNI KATEHETSKI URED HRVATSKE BISKUPSKOJE KONFERENCIJE, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program* (Zagreb – Zadar: Hrvatski institut za liturgijski pastoral, 2000.), 34.

odgovoriti na konkretne izazove aktualne situacije mladih u bosansko-hercegovačkom društvu stavljajući u prvi plan specifične prioritete koji su relevantni za aktualni društveno-kulturni kontekst. Radi se u prvom redu o izazovu inkulturacije vjere¹⁴ kao evangelizacijskom poslanju Crkve u kojoj je tajna otkupiteljskog utjelovljenja glavni poziv i model koji treba slijediti.¹⁵

2. Integralna formacija – izazov nove evangelizacije mladih

Govoreći o potrebi integralne formacije vjernika laika u apostolskoj pobudnici *Christifideles laici*, papa Ivan Pavao II. naglašava važnu ulogu laičkih udruženja na odgojnom području.¹⁶ Papa Franjo u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* smatra da „širenje i povećanje udruga i pokreta u kojima se pretežito okupljaju mladi mogu se tumačiti kao djelovanje Duha Svetoga koji utire nove putove u skladu s njihovim očekivanjima i njihovim traženjem duboke duhovnosti i konkretnijeg osjećaja pripadnosti“ (EG 17).

Prema Pastoralnoj uputi Biskupske komisije za laikat Talijanske

-
- 14 „Preko inkulturacije Crkva utjelovljuje evanđelje u razne kulture i, istodobno, uvođi narode s njihovim kulturama u samu svoju zajednicu; prenosi im svoje vrijednosti, preuzimajući ono što je u njima dobro i obnavljajući ih iznutra.“ RM 52; usp.: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA CULTURA, *Per una pastorale della cultura* (23. V. 1999.), br. 5, (Milano: Paoline, 1999.). Inkulturacija treba biti vođena „usklađenosti s evanđeljem i zajedništvom s univerzalnom Crkvom“. Usp.: RM 54; usp.: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA CULTURA, *Per una pastorale della cultura*, br. 6.
- 15 Upravo kao što je Sin Božji preuzeo ljudsku narav kako bi je spasio, tako se, također, i evanđelje treba utjeloviti u određenu kulturu na intiman i živ način kako bi bilo u stanju transformirati je i spasiti. Usp.: M. DHAVAMONY, *Inculturazione. Riflessioni sistematiche di antropologia sociale e di teologia cristiana*, 111-123. Događaj utjelovljenja je normativni „kriterij“ svakog crkvenog djelovanja. Tako je u perspektivi utjelovljenja svako crkveno djelovanje aktualizacija spasenja sada i ovdje i osjetljivost prema svakom čovjeku. Usp.: Riccardo TONELLI, *Per la vita e la speranza. Un progetto di pastorale giovanile* (Roma: Las, 1996.), 75-83. Pastoralist S. Lanza potvrđuje kako utjelovljenje nije samo događaj vrijedan divljenja u jednom trenutku i mjestu nego je Božji način djelovanja te tako postaje konstitutivna i normativna struktura svakog spasenjskog djelovanja. Tako crkvenim djelovanjem ne ponavljamo samo Isusovo djelovanje nego se radi o samom Isusovu djelovanju po prisutnosti Duha Svetoga koje se realizira ovdje i sada. U tom smislu svako crkveno djelovanje ima oblik sakramentalnog djelovanja. Usp.: Sergio LANZA, *La nube e il fuoco. Un percorso di teologia pastorale* (Roma: Edizione Dehoniana, 1995.), 43-44.
- 16 Usp.: CL 57-62; „U odgoju vjernika laika svoje mjesto nalaze također skupine, društva i pokreti: svako na svoj način, imaju zaista mogućnosti pružiti odgoj koji je duboko urastao u samo iskustvo apostolskog života, a isto tako imaju priliku skupiti, konkretizirati i razvrstati odgoj što ga njihovi privrženici dobivaju od drugih osoba i zajednica.“ CL 62.

biskupske konferencije jedan od uvjeta uključivanja laičkih udruženja u „novu evangelizaciju“ poziv je da sve više postaju škole trajne i integralne formacije (ljudske, duhovne, doktrinarnе i kulturne).¹⁷ Laička udruženja moraju postati škole formacije svojih članova kako bi postale subjekt nove evangelizacije. To je na poseban način zadaća udruženja mladih. Odgojna uloga laičkih udruženja je privesti vlastite članove k zreloj vjeri i dosljednom življenju vjere u svakodnevnom životu. Autentičan susret s Isusom Kristom u zajedništvu života jedne grupe ili zajednice unutar laičkih udruženja može utjecati na život mladih i usmjeriti ih k novom razumijevanju i preoblikovanju vlastite egzistencije koja će postati sposobna nadvladati odvojenost vjere od života u svakodnevnom životu. Upravo je to značenje integralne formacije: pomoći svakome postići organsku sintezu vlastitog života. Unutar te sinteze života nalaze se različiti elementi integralne formacije mladih: ljudska formacija, duhovna formacija, doktrinarna formacija i kulturna formacija. Posebnu pozornost treba posvetiti još i formaciji samih formatora (odgojitelja) ili onih koji preuzimaju odgovornost na različitim razinama u jednom laičkom udruženju ili neformalnoj skupini.

2.1. Profil mladih Vrhosanske nadbiskupije koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve

	Naziv skupine mladih	Broj	%
1.	Franjevačka mladež – Frama	897	63,0
2.	Udruga katoličkih studenata Emaus	23	1,6
3.	Pokret mladih Taizé	37	2,6
4.	Prijatelji Malog Isusa	161	11,2
5.	Salezijanska mladež	40	2,8
6.	Neformalne skupine (volonteri, animatori, itd.)	266	18,7
	Ukupno	1424	100,0

Tablica 1. Pripadnost formalnim ili neformalnim skupinama mladih

17 Osim toga uvjeta također se govori o potrebi sudjelovanja u zajedništvu u poslanju i pastoralu lokalne Crkve, potrebi međusobne suradnje različitih laičkih udruženja u poštovanju i razmjeni primljenih darova te se na koncu naglašava i uloga pastira (biskupa i svećenika) u uključivanju laičkih udruženja u novu evangelizaciju. Usp.: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Le aggregazioni laicali nella Chiesa. Nota pastorale della Commissione episcopale per il laicato* (29. IV. 1993.) (Milano: Edizione Paoline, 1998.), br. 31-49.

Kao što možemo vidjeti, najveći broj ispitanika pripada Franjevačkoj mladeži (63,0%), zatim slijede pripadnici različitih neformalnih skupina u župi (18,7%) te Prijatelji Malog Isusa (11,2%), dok je broj pripadnika ostalih navedenih pokreta relativno malen. Ovakav profil mladih pripadnika formalnih ili neformalnih skupina u Vrhbosanskoj nadbiskupiji odražava stvarnu prisutnost i brojčano stanje pojedinih skupina mladih. Tako je razumljivo da je broj mladih koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem, a koji pripadaju Franjevačkoj mladeži, najveći zbog toga što se bratstva Franjevačke mladeži nalaze u gotovo svim župama Vrhbosanske nadbiskupije u kojima pastoralno djeluju oci franjevci, a one obuhvaćaju dvije trećine ukupnog broja vjernika Vrhbosanske nadbiskupije.¹⁸ Taj je broj svakako znak i zauzetosti otaca franjevac za pastoral mladih. Zajednice Prijatelja Malog Isusa osnivaju se u najvećem broju u župama u kojima aktivno u pastoralu djeluju sestre Služavke Malog Isusa, Salezijanska mladež djeluje unutar Oratorija koji se nalazi u Katoličkom školskom centru u Žepču koji i vode oci salezijanci. Članovi Udruge katoličkih studenta EMAUS su studenti koji studiraju u Sarajevu, dok pripadnici pokreta Taizé dolaze iz različitih župa. Zanimljiv je i relativno velik postotak pripadnika neformalnih skupina mladih unutar župnih zajednica koji zasigurno govori o, s jedne strane, potrebi mladih da se osjećaju dijelom grupe, a s druge strane o potrebi zauzetijeg rada s mladima te potrebi osnivanja novih formalnih ili neformalnih skupina mladih u kojima će se mladi moći ostvariti.

Prema podacima našega istraživanja mladi koji pripadaju nekom pokretu ili neformalnoj skupini unutar Crkve u najvećem postotku izjavljuju da je razlog ulaska u udruženje bilo jačanje vlastite vjere (40,5 %). Slijede mladi koji su rekli da se radi o osobnoj potrazi (33,6%), spontano (20,3%), zbog traženja istomišljenika (15,6%), radoznalosti (14,5%) i nagovora prijateljice ili prijatelja (7,7%).¹⁹

Zanimljivo je utvrditi da je prema mišljenju ispitanika glavno obilježje vlastitog pokreta ili neformalne skupine pomoći vlastitim članovima u potrazi za smislom života (30,7%), zatim pomoći članovima upoznati Boga (23,6%), izgraditi povjerenje među članovima (19,8%) te pomoći uključivanju članova u socijalni rad (16,6%).²⁰ Podaci istraživanja pokazuju da je čak 55,9 % ispitanika uključeno u formalnu ili

---

18 Usp.: *Vrhbosanska Nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća* (Sarajevo: Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski; Zagreb: Vikarijat za prognanike i izbjeglice, 2004.)

19 Usp.: Š. MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije*, 35.

20 Usp.: Š. MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije*, 36.

neformalnu skupinu mladih nekoliko godina,²¹ a 53,2% ih sudjeluje redovito na susretima svojih grupa,²² a analiza podataka pokazuje da ih čak 82,2% svake nedjelje sudjeluje na sv. misi, za razliku od prosjeka ispitanika koji ne pripadaju skupinama mladih koji iznosi 55,1%.²³

Mogli bismo, dakle, na temelju ovih podataka, opisati mlade koji žive unutar formalne ili neformalne grupe u Crkvi kao tražitelje smisla života, koji žele učvrstiti vlastitu vjeru i upoznati Boga. Sudjelovanje u životu grupe im zasigurno u tome pomaže, stoga se u njoj i zadržavaju više godina i redovito sudjeluju u njezinim aktivnostima. Na koncu možemo svakako još zaključiti da se pripadnost formalnoj ili neformalnoj skupini mladih u Crkvi pokazuje statistički važnom varijablom s obzirom na sudjelovanje na nedjeljnim sv. misama jer daleko veći postotak mladih koji pripadaju skupinama mladih sudjeluje na sv. misi svake nedjelje u odnosu na one koji ne pripadaju formalnoj ili neformalnoj grupi mladih unutar Crkve.

2.2. Župni vjeronauk - kateheza

U apostolskoj pobudnici *Christifideles laici* papa Ivan Pavao II. podsjeća kako je doktrinarna formacija vjernika laika, jedan od temeljnih elemenata integralne formacije, sve više potrebna kako zbog prirodnog dinamizma potrebe produblјivanja vjere, tako i zbog zahtjeva „pokazati razloge nade u nama“ pred svijetom. Upravo zbog toga važno je i potrebno sustavno katehiziranje „u kojem se vjera objašnjava u svojoj cjelovitosti i prema živoj tradiciji i učiteljstvu Crkve“.²⁴ Temelj svake kateheze mora biti Katekizam Katoličke Crkve. Laička udruženja kao mjesta integralne formacije vjernika laika trebaju iznad svega postati i mjesto doktrinarne formacije.

Vidjet ćemo sada u kojoj mjeri laička udruženja odgovaraju na zahtjev doktrinarne formacije svojih članova koja je jedan od temeljnih elemenata izazova integralne formacije vjernika laika. Sociološko istraživanje srednjoškolaca Vrhbosanske nadbiskupije pokazalo je da je zajedništvo u formalnim ili neformalnim skupinama mladih unutar Crkve važno za mlade ako je sposobno odgovoriti na temeljne potrebe religijskog identiteta, kao što su religijsko iskustvo te iskustvo zajedničke molitve.²⁵ No, da bi se izgradio jasan religijski identitet, potrebna

21 Usp.: Š. MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije*, 34.

22 Usp.: Š. MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije*, 35.

23 Usp.: Š. MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije*, 150.

24 Usp.: CL 60; usp.: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Le aggregazioni laicali nella Chiesa*, br. 41.

25 Usp.: Šimo MARŠIĆ, *Mladi Vrhbosanske nadbiskupije*, 40-41.

je i doktrinarna formacija koju su, kako to naglašava papa Ivan Pavao II. govoreći o kriterijima crkvenosti laičkih udruženja u Crkvi, crkvena laička udruženja pozvana ponuditi.²⁶

Nastojeći provjeriti utjecaj formalnih ili neformalnih skupina mladih, kojima naši ispitanici pripadaju, na doktrinarnu formaciju vlastitih članova, postavili smo pitanje ispitanicima u kojoj im je mjeri uključivanje u život skupine mladih pomoglo u sudjelovanju u katehezama za mlade u vlastitoj župi. Važno je naglasiti da u slučaju formalnih laičkih udruženja mladih, kao npr. bratstava Franjevačke mladeži (Frame) i zajednica Prijatelja Malog Isusa, upravo zbog toga što nastaju uz župe, same se kateheze mladih i događaju u tim udruženjima,²⁷ u Udruzi Emaus doktrinarna formacija je zadaća duhovnog asistenta i same Udruge,²⁸ dok su u slučaju ostalih formalnih ili neformalnih skupina mladi s obzirom na doktrinarnu formaciju pozvani sudjelovati u katehezama mladih u vlastitim župama²⁹ jer je doktrinarna formacija jedan od temeljnih elemenata u izgradnji vlastitog religijskog identiteta sposobnog biti otvoren prema drugim kršćanima i nekršćanima.

Podaci našega istraživanja pokazuju da 35,5% ispitanika smatra kako je uključivanje u život skupine mladih „mnogo“ utjecalo na njihovo sudjelovanje u župnim katehezama mladih. 47,2% ispitanika smatra „dovoljnim“ taj utjecaj, dok znatan broj ispitanika smatra taj utjecaj „malim“ (11,6%) ili „nikakvim“ (5,7%) (Tab. 2).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	UKUPNO
N	72	147	599	451	1269
%	5,7	11,6	47,2	35,5	100,0

Tablica 2. Mišljenje ispitanika o utjecaju uključivanja u život skupine mladih unutar Crkve na sudjelovanje u župnim katehezama mladih

Budući da se radi u varijabli ljestvice vrijednosti, našli smo aritmetičku sredinu raspodjele frekvencija koja iznosi 3,13 (gdje je minimum 1, a maksimum 4). Taj nam podatak jasno pokazuje da je uključivanje

26 Ovdje se radi o drugom kriteriju crkvenosti udruženja u Crkvi, tj. o odgovornosti ispovijedati katoličku vjeru. Prema tom kriteriju svako udruženje unutar Crkve treba biti mjesto navještaja vjere i odgoja u katoličkoj vjeri u potpunosti svojega sadržaja. Usp.: CL 30.

27 Usp.: Statut Franjevačke mladeži – Frame (Sarajevo: Nacionalno vijeće Franjevačke mladeži, 2012.), čl. 35; usp.: Statut Prijatelja Malog Isusa (Zagreb: Družba sestara Malog Isusa, 2011.), čl. 19.

28 Usp.: Statut Udruge katoličkih studenata EMAUS, čl. 31 i 8.

29 Tako su članovi pokreta Taizéa upućeni u vlastite župe živjeti i rasti u osobnoj vjeri. Slično je i s pripadnicima neformalnih skupina mladih u župnim zajednicama.

čivanje u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve pozitivno utjecalo na sudjelovanje u župnim katehezama za mlade za veliku većinu ispitanika.

Prema analizi podataka ukrštanja varijable mišljenja ispitanika o utjecaju uključivanja u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve na njihovo sudjelovanje u župnim katehezama mladih kao mjestu doktrinarne formacije i varijable seksualnog identiteta pokazuje se da ne postoje statistički značajni odnosi između dvije varijable.³⁰ Premda se uočava pozitivna tendencija s obzirom na duljinu sudjelovanja mladih u životu skupine mladih i njihova odgovora na ovo pitanje, tako da oni koji su dulje u skupini pozitivnije vide utjecaj vlastitog uključivanja u život skupine na osobno sudjelovanje u župnom vjeronauku, ipak prema rezultatu Hi - kvadrat testa duljina sudjelovanja u životu skupine ne rezultira značajnom varijablom za odgovore ispitanika na ovo pitanje.³¹ Međutim, način sudjelovanja mladih u susretima vlastite skupine pokazuje se statistički značajnim za odgovore ispitanika na utjecaj uključivanja u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve na njihovo sudjelovanje u župnim katehezama mladih kao mjestu doktrinarne formacije.³² Tako mladi koji redovitije sudjeluju u životu vlastite grupe smatraju da je uključivanje u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve pozitivnije utjecalo na njihovo sudjelovanje u župnim katehezama mladih od onih mladih koji rijetko sudjeluju u aktivnostima vlastite skupine. Također se i varijabla načina sudjelovanja na sv. misama pokazala statistički značajnom za odgovore mladih na ovo pitanje,³³ tako oni mladi koji redovitije sudjeluju na sv. misama izjavljuju da uključivanje u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve u većoj mjeri utječe na njihovo sudjelovanje u župnim katehezama od onih mladih koji rjeđe sudjeluju na sv. misama.

Nakon svega što smo do sada rekli, možemo zaključiti da se doktrinarna formacija preko župne kateheze za mlade, kao važan element integralne formacije mladih u bosanskohercegovačkom društvu, događa među mnogim ispitanicima nakon uključivanja u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve (usp.: Tab. 2). Analiza podataka našeg istraživanja pokazala je važnost redovitosti sudjelovanja u aktivnostima vlastite skupine mladih, kao i u redovitijem sudjelovanju na sv. misama za odgovore ispitanika s obzirom na njihovo mi-

---

30 $\chi^2 = 1,579$; $df = 1$; $p > 0,05$

31 $\chi^2 = 1,924$; $df = 3$; $p > 0,05$

32 $\chi^2 = 12,724$; $df = 3$; $p < 0,05$

33 $\chi^2 = 8,805$; $df = 4$; $p < 0,05$

šljenje o utjecaju uključivanja u život formalne ili neformalne skupine mladih unutar Crkve na sudjelovanje u župnim katehezama za mlade.

Možemo na koncu još reći da je potrebno kako i veće razumijevanje same župe za mlade koji su pripadnici međužupnih formalnih ili neformalnih skupina mladih, tako i ohrabrenje i poticaj od strane samih skupina mladih vlastitim članovima da pronadu i druga alternativna mjesta vlastite doktrinarne formacije. Ta mjesta mogu biti kako unutar samih udruženja organiziranjem različitih seminara i tečaja formacije o istinama katoličke vjere, tako i izvan vlastitih udruženja promoviranjem pohađanja teoloških instituta i fakulteta.

Doktrinarna formacija mladih katolika koji žive privilegirano iskustvo zajedništva u formalnim ili neformalnim skupinama mladih bilo preko župnih kateheza bilo preko alternativnih mjesta koje smo gore spomenuli potreba je i zahtjev aktualne situacije mladih u multietničkom i mulireligijskom bosanskohercegovačkom društvu u procesu tranzicije i poratnog vremena, kako bi mogli produbiti svoju vjeru i biti spremni svjedočiti „razloge svoje nade“ već sada, a na poseban način poslije ovoga, na svojevrsan način „prijalaznog“ iskustva zajedništva unutar skupina mladih kada kao odrasli preuzmu vlastite odgovornosti u Crkvi i u društvu.

2.3. Pružanje stalnih odgojnih poticaja

Podaci našega istraživanja pokazuju da 38,9% ispitanika smatra da formalne ili neformalne skupine kojima pripadaju „veoma mnogo“ odgovaraju na potrebu primanja stalnih odgojnih poticaja. 34,6% ispitanika smatra da one „mnogo“ odgovaraju na tu potrebu, 19,0% „dovoljno“, dok je mali postotak ispitanika izjavio kako zajednički život odgovara „malo“ (5,8%) ili „nimalo“ (1,7%) na potrebu primanja stalnih odgojnih poticaja (Tab. 3).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	Veoma mnogo	UKUPNO
Br.	22	77	251	457	514	1321
%	1,7	5,8	19,0	34,6	38,9	100,00

Tablica 3. Mišljenje ispitanika o odgovoru vlastite formalne ili neformalne skupine na potrebu primanja stalnih odgojnih poticaja

Budući da se radi u varijabli ljestvice vrijednosti, našli smo aritmetičku sredinu raspodjele frekvencija koja iznosi 4,03 (gdje je minimum 1, a maksimum 5). Kada ukrstimo odgovore na ovo pitanje s ob-

zirom na varijablu pripadnosti formalnom ili neformalnom udruženju mladih, rezultat Hi - kvadrat testa nam jasno govori da je ta varijabla statistički značajna.³⁴ Možemo dakle zaključiti da mladi koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne grupe, upravo zbog vlastitog iskustva, u većem stupnju smatraju da laička udruženja pozitivno odgovaraju na potrebu primanja stalnih odgojnih poticaja od mladih koji nemaju takvo iskustvo.

Ako promatramo samo mlade koji pripadaju formalnim ili neformalnim grupama mladih na području Vrhbosanske nadbiskupije, analiza podataka našega istraživanja pokazuje da distribucija frekvencija odgovora na pitanje u stupnju odgovora formalnih i neformalnih skupina na potrebu primanja stalnih odgojnih poticaja ostaje relativno nepromijenjena s obzirom na spol ispitanika.³⁵ Zanimljiv je i podatak da prema rezultatu Hi - kvadrat testa ne postoje znatne razlike između varijable duljine pripadnosti određenom udruženju i varijable mišljenja ispitanika o vrednovanju odgovora vlastitog laičkog udruženja na potrebu primanja trajnih odgojnih poticaja.³⁶ Nasuprot tome, varijabla načina sudjelovanja u zajedništvu života grupe ili zajednice unutar laičkog udruženja ili neformalne skupine pokazala se značajnom za odgovore mladih o stupnju vrednovanja sposobnosti odgovora vlastite skupine na potrebu primanja trajnih odgojnih poticaja,³⁷ kao i varijabla načina sudjelovanja na sv. misama.

Možemo na koncu zaključiti, na temelju podataka iz našega istraživanja, kako se formalne ili neformalne skupine kojima mladi pripadaju predstavljaju kao mjesta sposobna odgovoriti na potrebu mladih za primanje trajnih odgojnih poticaja te tako postaju škole trajne i integralne formacije i uključuju se u „novu evangelizaciju“. Analizom podataka istraživanja utvrdili smo da su formalne ili neformalne skupine sposobnije odgovoriti na potrebu mladih za primanje trajnih odgojnih poticaja ako mladi redovito sudjeluju u životu grupe kojoj pripadaju te ako češće odlaze na sv. misu nedjeljom.

2.4. Razvoj organizacijskih sposobnosti

U svojem odgovoru na izazove integralne formacije kao subjekti nove evangelizacije crkvena udruženja trebaju posebnu pozornost posvetiti formaciji formatora ili odgovornih na svakoj razini zajedničkog

---

34 $\chi^2 = 97,851$; $df = 1$; $p < 0,05$

35 $\chi^2 = 1,319$; $df = 1$; $p > 0,05$

36 $\chi^2 = 0,886$; $df = 3$; $p > 0,05$

37 $\chi^2 = 6,307$; $df = 3$; $p < 0,05$

života unutar udruženja.³⁸ Kad se analiziraju strukture laičkih udruženja, primjećuje se važna uloga mladih koji su odgovorni na različitim razinama života u skupinama za život vlastitog laičkog udruženja. S druge strane grupa ili zajednica pomaže vlastitim članovima razvijati organizacijske sposobnosti povjeravajući im različita odgovorna mjesta u životu jednog udruženja. Radi se dakle o recipročnom odnosu: s jedne strane mladi odgovorni za život vlastitih skupina ili zajednica unutar laičkog udruženja pomažu život vlastitih udruženja, a s druge strane skupine ili zajednice pomažu mladima razvijati vlastite organizacijske sposobnosti, koje će svakako biti od velike važnosti za njihovo uključivanje u društvo i svakodnevne aktivnosti vlastite župe nakon iskustva života u skupinama mladih.³⁹

Upravo zbog toga što je riječ o važnom elementu integralne formacije kao zahtjevu nove evangelizacije koji se postavlja pred laička udruženja, pogledajmo u kojoj mjeri zajedništvo u formalnim i neformalnim skupinama mladih unutar župne zajednice odgovara na potrebu mladih za razvijanje vlastitih organizacijskih sposobnosti.

Podaci našega istraživanja pokazuju da 19,9% ispitanika smatra kako formalne ili neformalne skupine kojima pripadaju „veoma mnogo“ odgovaraju na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti. 35,8% ispitanika smatra da one „mnogo“ odgovaraju na tu potrebu, 28,5% „dovoljno“, dok je mali postotak ispitanika izjavio kako zajednički život odgovara „malo“ (7,9%) ili „nimalo“ (1,1%) na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti (Tab. 4).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	Veoma mnogo	UKUPNO
Br.	16	112	406	510	283	1327
%	1,1	7,9	28,5	35,8	19,9	100,00

Tablica 4. Mišljenje ispitanika o odgovoru vlastite formalne ili neformalne skupine na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti

Budući da se radi u varijabli ljestvice vrijednosti, našli smo aritmetičku sredinu raspodjele frekvencija koja iznosi 3,70 (gdje je minimum 1, a maksimum 5). Kada ukrstimo odgovore na to pitanje s obzirom na varijablu pripadnosti formalnom ili neformalnom udruženju mladih, rezultat Hi - kvadrat testa jasno nam govori da je ta varijabla

38 Usp.: CL 63; usp.: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Le aggregazioni laicali nella Chiesa*, br. 37.

39 Usp.: Šimo MARŠIĆ, *Aggregazioni dei laici e nuova evangelizzazione nel mondo dei giovani nell'Arcidiocesi di Vrhbosna (Sarajevo)* (Roma: Pontificia Università Lateranense, 2004.), 109-147.

statistički važna.⁴⁰ Možemo dakle zaključiti da mladi koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne grupe, upravo zbog vlastitog iskustva, u većem stupnju smatraju da laička udruženja pozitivno odgovaraju na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti od mladih koji nemaju takvo iskustvo.

Ako promatramo samo mlade koji pripadaju formalnim ili neformalnim grupama mladih na području Vrhbosanske nadbiskupije, analiza podataka našega istraživanja pokazuje da distribucija frekvencija odgovora na pitanje o stupnju odgovora formalnih i neformalnih skupina na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti ostaje relativno nepromijenjena s obzirom na spol ispitanika.⁴¹ Zanimljiv je i podatak da prema rezultatu Hi - kvadrat testa ne postoje značajne razlike između varijable duljine pripadnosti određenom udruženju i varijable mišljenja ispitanika o vrednovanju odgovora vlastitog laičkog udruženja na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti,⁴² što govori o potrebi sustavnijeg rada na formiranju animatora u udruženjima mladih u Crkvi.

Nasuprot tome, varijabla načina sudjelovanja u zajedništvu života grupe ili zajednice unutar laičkog udruženja ili neformalne skupine, prema izračunu Hi - kvadrat testa, pokazala se značajnom za odgovore mladih o stupnju vrednovanja sposobnosti odgovora vlastitog udruženja na potrebu razvoja organizacijskih sposobnosti,⁴³ kao i varijabla redovitosti sudjelovanja na sv. misama.⁴⁴

Možemo na koncu zaključiti, na temelju podataka iz našega istraživanja, kako se formalne ili neformalne skupine kojima mladi pripadaju predstavljaju kao mjesta sposobna odgovoriti na potrebu mladih za razvoj organizacijskih sposobnosti te tako postaju škole trajne i integralne formacije i uključuju se u „novu evangelizaciju“. Međutim, bez obzira na pozitivan utjecaj koji preuzimanje određenih odgovornosti u životu vlastite skupine ima za razvoj organizacijskih sposobnosti, na poseban način ako mladi redovito sudjeluju u životu grupe kojoj pripadaju te ako češće odlaze na sv. misu nedjeljom, prema podacima našega istraživanja u laičkim udruženjima nedostaje programirana formacija odgovornih osoba ili budućih animatora skupina i zajednica unutar laičkih udruženja. Uloga odgovornih mladih za život udruženja ili animatora veoma je važna za život skupine ili zajednice unutar laičkih udruženja i mladi danas imaju potrebu za sposobnim i

40 $\chi^2 = 128,307$; $df = 1$; $p < 0,05$

41 $\chi^2 = 1,319$; $df = 1$; $p > 0,05$

42 $\chi^2 = 0,643$; $df = 3$; $p > 0,05$

43 $\chi^2 = 14,979$; $df = 3$; $p < 0,05$

44 $\chi^2 = 7,834$; $df = 4$; $p < 0,05$

kvalificiranim animatorima (vođama).⁴⁵

2.5. Odgoj za solidarnost

Prema papi Ivanu Pavlu II. solidarnost je jedno od temeljnih načela kršćanskog pogleda na organizaciju društva i politike.⁴⁶ Papa Franjo također naglašava važnost socijalne dimenzije evangelizacije jer „iz naravi (Crkve) izvire djelotvorna ljubav prema bližnjemu, suosjećanje koje razumije, pomaže i promiče“ (EG 179).

Katolička Crkva u Vrhbosanskoj nadbiskupiji tijekom rata je jasno stala u obranu ljudskih prava, bez obzira na nacionalnu i religijsku pripadnost, pomažući onima najsiromašnijima preživjeti preko aktivnosti Caritasa i drugih humanitarnih organizacija. U poslijeratnim godinama Katolička Crkva je, prema izvješću Komisije Iustitia et Pax Biskupske konferencije BiH, nastavila promovirati ljudska prava svih, na poseban način starih i nemoćnih, osoba s ograničenim sposobnostima, prognanih, raseljenih i žena.⁴⁷

Papa Ivan Pavao II., koji je za vrijeme rata nebrojeno puta pozivao na solidarnost bilo unutar same BiH bilo od strane internacionalne zajednice, nastavio je pozivati Crkvu na solidarnost također u teškim poratnim vremenima.⁴⁸ Papa Franjo je u svojem govoru duhovnim

45 Usp.: Riccardo TONELLI, *Pastorale giovanile e animazione* (Leumann-Torino: Ldc, 1986.); usp.: Juan VECCHI – Elisabetta MAIOLI, *L'animatore nel gruppo giovanile* (Leumann-Torino: Ldc, 1992.); usp.: Antonio NAPOLIONI, *La strada dei giovani. Prospettive di pastorale giovanile* (Milano: San Paolo, 1994.), 273-301; usp.: Arnaldo PANGRAZZI, *Il gruppo luogo di crescita* (Torino: Edizione Camilliane, 2000.), 37-47; usp.: Mario POLLO, „Animazione“, Mario MIDALI – Riccardo TONELLI (ur.), *Dizionario di pastorale giovanile* (Torino-Leumann: Ldc, 1992.), 79-82; Usp.: Tony JONES, *Postmodern Youth Ministry: Exploring cultural shift, creating holistic connections, cultivating authentic community* (El Cajon: Youth Specialties Books, 2001.), 135; usp.: John C. CUSICK - Katherine F. DeVRIES, *The basic guide to young adult ministry* (New York: Maryknoll, 2001.), 42-47; usp.: Franco FLORIS, „Otto tracce di lavoro per la formazione degli animatori“, *Note di Pastorale Giovanile* 8 (1986.), 55-64; usp.: Antonio MASTANTUONO, „Comunità cristiana e movimenti ecclesiali. Una lettura pastorale“, *Rassegna di Teologia* 42 (2001.), 545.

46 Usp.: IVAN PAVAO II., *Centesimus annus – Stota godina. Enciklika* (1. V. 1991.) (Zagreb: KS, 1991.), br. 10, (dalje: CA).

47 Usp.: Komisija „Iustitia et Pax“ Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, *Teškoće i izazovi Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini*, u: KOMISIJA „IUSTITIA ET PAX“ BISKUPSKE KONFERENCIJE BOSNE I HERCEGOVINE, *U službi pravde i mira* (Sarajevo: Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine, 2001.) 249-251.

48 „Poslani ste da, kao služitelji Božje ljubavi, otirete suze tolikih osoba koje oplakuju svoje najmilije koji su ubijeni, da slušate nemoćni krik onih koji su vidjeli pogaženima svoja prava i uništeno ono što im je najsvetije. Kao braća i sestre

zvanjima u sarajevskoj prvostolnici 6. lipnja 2015. godine rekao sljedeće: „Dragi svećenici, redovnici i redovnice, potičem vas da s radošću nastavljate s vašim pastoralnim služenjem, čija je plodnost zajamčena vjerom i milošću, ali i svjedočanstvom skromnoga života, odvojenog od svjetovnih interesa. Molim vas, ne padajte u napast da postanete jedna vrsta elite, zatvorene u samu sebe.“⁴⁹

Josip Jelenić, teolog i sociolog, predlaže upravo odgovornu i otvorenu solidarnost kao stav i aktivnost kako od strane Crkve, tako i od strane državnih struktura tijekom tranzicije iz komunističkog sustava u demokratski. Temelj te solidarnost treba biti upravo promocija ljudskih prava.⁵⁰ Bez obzira na to što solidarnost proizlazi iz težnje za zajedništvom koja je vlastita ljudskoj naravi, potreban je napor razviti tu sposobnost, te je upravo stoga važna odgovarajuća formacija – odgoj za solidarnost. Prema Jeleniću skupina ili zajednica je privilegirano mjesto odgoja za solidarnost. Radi se zapravo o odgoju za ljudske vrijednosti (odgovornost, ljubav prema radu, čestitost, dobrotu, umjerenost, velikodušnost, itd.)⁵¹ i kulturnoj formaciji (CA 5), koje su sastavni dio integralne formacije kao izazova nove evangelizacije laičkih udruženja.

Upravo zajedništvo života u laičkim organizacijama, koje počinje uvijek od osobe, od izgradnje osobe, koja je snaga i društva i Crkve, može postati mjesto gdje će se živjeti načela dostojanstva svake osobe i solidarnosti koje socijalni nauk Crkve predlaže za autentičnu promjenu cjelokupnog društva.⁵² U tom smislu možemo promatrati

---

svih, budite blizu prognanicima i izbjeglicama, onima koji su istjerani iz vlastitoga doma i koji su ostali bez onoga što su htjeli graditi za svoje sutra. Budite potpora starcima, siročadi, udovicama. Hrabrite mladež, koja se često puta neizbježno mora odricati mirnoga uključenja u život i koja je zbog žestine ratnoga sukoba prisiljena postati odrasla prije vremena.“ <http://www.papa.ba/hr/papa-i-bih/govori-pape-ivana-pavla-ii/propovijed-svetog-oca-na-misnom-slatvu-na-stadionu-kosevo>. (10. 6. 2015.)

49 <http://ktabkbih.net/info.asp?id=56725> (10. 6. 2015.)

50 Solidarnost, prema K. Munser, „pretpostavlja suradnju pojedinaca ili skupina, koja se na temelju međusobne odgovornosti i važnosti pojedinaca ili skupina ako su izolirani, stavlja u službu budućnosti čovječanstva“. Usp.: K. MUNSER, „Solidarietà“, Karl RAHNER – Tullo GOFFI (ur.), *Dizionario di pastorale* (Brescia: Queriniana, 1979.), 756.

51 Usp.: Josip JELENIĆ, „Solidarnost u izgradnji novog društvenog poretka“, Ivan GRUBIŠIĆ, *Crkva i država u društvima u tranziciji* (Split: Knjižnica Dijalog, 1997.), 129-155.

52 Privilegirano mjesto odgoja za solidarnosti mladih je skupina mladih, u kojoj mladi mogu na intenzivan i konkretan način iskusiti i ponuditi solidarnost konkretnoj osobi koja se nalazi u potrebi. Usp.: Gianfranco De NIKOLO, „Volontariato“, M. MIDALI - R. TONELLI (ur.), *Dizionario di pastorale giovanile*, 1304-1307.

i formalne i neformalne skupine mladih u Crkvi kao mjesta odgoja za solidarnost mladih generacija bosanskohercegovačkog društva. U kojoj mjeri laička udruženja uistinu postaju mjesta odgoja za solidarnost, vidjet ćemo nastavljajući analizirati podatke našega istraživanja.

Podaci našega istraživanja pokazuju da 23,1% ispitanika smatra da formalne ili neformalne skupine kojima pripadaju „veoma mnogo“ odgovaraju na potrebu odgoja za solidarnost. 39,1% ispitanika smatra da one „mnogo“ odgovaraju na ovu potrebu, 30,0% „dovoljno“, dok je mali postotak ispitanika izjavio kako zajednički život odgovara „malo“ (6,0%) ili „nimalo“ (1,8%) na potrebu odgoja za solidarnost (Tab. 5).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	Veoma mnogo	UKUPNO
Br.	24	81	403	526	311	1345
%	1,8	6,0	30,0	39,1	23,1	100,00

Tablica 5. Mišljenje ispitanika o odgovoru vlastite formalne ili neformalne skupine na potrebu odgoja za solidarnost

Ako statistički opišemo raspodjelu frekvencija u tablici 3, pronaći ćemo aritmetičku sredinu koja iznosi čak 3,76. Ti nam podaci otkrivaju da se zajedništvo života unutar laičkih udruženja za veliku većinu ispitanika predstavlja kao mjesto odgoja za solidarnost.

Kada ukrstimo odgovore na to pitanje s obzirom na varijablu pripadnosti formalnom ili neformalnom udruženju mladih, rezultat Hi - kvadrat testa nam jasno govori da je ta varijabla statistički značajna.⁵³ Možemo dakle zaključiti da mladi koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne grupe, upravo zbog vlastitog iskustva, u većem stupnju smatraju da formalne ili neformalne skupine pozitivno odgovaraju na potrebu odgoja za solidarnost, od mladih koji nemaju takvo iskustvo.

Ako promatramo samo mlade koji pripadaju formalnim ili neformalnim grupama mladih na području Vrhbosanske nadbiskupije, analiza podataka našega istraživanja pokazuje da djevojke koje sudjeluju u životu formalne ili neformalne skupine u većem stupnju smatraju da njihove formalne ili neformalne skupine pozitivno odgovaraju na potrebu odgoja za solidarnost od mladića.⁵⁴ Taj podatak je zasigurno rezultat većeg uključivanja djevojaka u različite socijalne projekte koje organiziraju njihove skupine mladih.

Zanimljiv je i podatak da prema rezultatu Hi - kvadrat testa ne postoje znatnije razlike između varijable duljine pripadnosti određenoj skupini mladih i varijable mišljenja ispitanika o vrednovanju odgovora

53 $\chi^2 = 131,146$; $df = 1$; $p < 0,05$

54 $\chi^2 = 7,522$; $df = 1$; $p < 0,05$

vlastitog laičkog udruženja na potrebu odgoja za solidarnost,⁵⁵ što govori o potrebi sustavnijeg rada na razvoju kršćanske solidarnosti unutar formalnih i neformalnih skupina mladih u Crkvi.

Nasuprot tome, varijabla načina sudjelovanja u zajedništvu života formalne ili neformalne skupine, prema izračunu Hi-kvadrat testa, pokazala se značajnom za odgovore mladih o stupnju vrednovanja sposobnosti odgovora vlastite skupine na potrebu odgoja za solidarnost,⁵⁶ kao i varijabla redovitosti sudjelovanja na sv. misama.⁵⁷

Možemo na koncu zaključiti da se zajednički život u grupama ili zajednicama unutar laičkih udruženja ili neformalnih skupina mladih unutar Crkve predstavlja kao važno mjesto odgoja za solidarnost, na poseban način među djevojkama, onima koji redovitije sudjeluju u aktivnostima vlastite skupine te onima koji češće idu na sv. misu.

Odgoj za solidarnost kao jedan od važnih elemenata integralne formacije u multietničkom i multinacionalnom bosanskohercegovačkom društvu koje se nalazi u poratnom tranzicijskom vremenu također je važan element izgradnje društvenog i religijskog identiteta mladih. Pokazujući se adekvatnima za odgoj za solidarnost, formalne i neformalne skupine mladih odgovaraju pozitivno na izazov integralne formacije očitujući na taj način vlastitu relevantnost u aktualnom kulturnom kontekstu BiH.

Promovirajući vlastite ciljeve i aktivnosti vezane uz odgoj za solidarnost u sredstvima javnog priopćavanja laička udruženja i neformalne skupine u Vrhbosanskoj nadbiskupiji postaju relevantan i živ znak protagonizma generacije mladih u bosanskohercegovačkom društvu.⁵⁸ Odgojeni za solidarnost, mladi članovi laičkih udruženja postaju graditelji mira i napretka u današnjem bosanskohercegovačkom društvu, a nakon iskustva u grupama i zajednicama mladih, u budućnosti promicatelji odgovorne solidarnosti u Crkvi i društvu.

---

55 $\chi^2 = 0,828$; $df = 3$; $p > 0,05$

56 $\chi^2 = 13,222$; $df = 3$; $p < 0,05$

57 $\chi^2 = 4,299$; $df = 4$; $p < 0,05$

58 Takve aktivnosti posljednjih nekoliko godina možemo pratiti na stranicama Katoličkog mjesečnika *Svjetlo riječi* koje redovito izvješćuju o aktivnostima Franjevačke mladeži, zatim u podlistku *Katoličkog tjednika* pod imenom *Glas mladih* koji se uređuje u Nadbiskupijskom centru za pastoral mladih Ivan Pavao II. U elektroničkim medijima aktivnosti pojedinih skupina mladih možemo pratiti na službenim stranicama *Katoličke tiskovne agencije*, Nadbiskupijskog centra za pastoral mladih, pojedinih laičkih udruženja i službenih stranica župnih zajednica. Na poseban način aktivnosti mladih u Vrhbosanskoj nadbiskupiji možemo pratiti u izdanjima Nadbiskupijskog centra za pastoral mladih Ivan Pavao II. (*Malim koracima, Projektna dokumentacija volonterske akcije 72 sata bez kompromisa*) – o tome više u: Josip IVKIĆ, „Nadbiskupijski centar za pastoral mladih Ivan Pavao II. – Model pastoralala mladih“ (diplomski rad), (Sarajevo: KBF, 2014.).

2.6. Odgoj za toleranciju

Sljedeći važan element kulturne formacije, relevantan za aktualni multietnički i multinacionalni kontekst bosanskohercegovačkog društva, i sastavni dio izazova integralne formacije laičkih udruženja, tolerancija je shvaćena prije svega kao poštovanje slobode savjesti drugoga.

Prilikom svojega pastoralnog pohoda Bosni i Hercegovini Papa Franjo je 6. lipnja 2015. godine u svojem govoru na ekumenskom i međureligijskom susretu s vjerskim vođama u Bosni i Hercegovini naglasio važnost dijaloga kao škole čovječnosti i čimbenika jedinstva koji pomaže izgraditi društvo utemeljeno na toleranciji i uzajamnom poštovanju.⁵⁹

U aktualnom multietničkom i multinacionalnom kontekstu bosanskohercegovačkog poratnog društva izazov tolerancije između nacija i religija uistinu je velik. Potreban je napor odgoja za toleranciju kako bi se uklonile opasnosti lažnog univerzalizma, indiferentizma, relativizma i nadasve fundamentalizma.⁶⁰ Papa Franjo, nadalje, naglašava da je za učinkovit i autentičan dijalog važan izgrađen identitet, bez kojega je svaki dijalog beskoristan i štetan.⁶¹ Samo oni koji su sigurni u vlastiti identitet, mogu u istinskom duhu tolerancije bez straha susretati druge koji su drukčiji.⁶²

Katolička Crkva je promovirala toleranciju, na poseban način u vrijeme rata i poraća, apelima od strane crkvene hijerarhije, aktivnostima humanitarnih organizacija, sudjelovanjem u međureligijskim organizacijama, projektom multietničkih škola, itd. Smatramo da, govoreći o aktualnom stanju generacije mladih u bosanskohercegovačkom društvu, mladi upravo u nesigurnosti o vlastitom identitetu i nepoznavanju identiteta drugih vide razloge netolerancije. Upravo stoga su otkrivanje vlastitog identiteta i otvorenost upoznati druge uvjet zajedničkog života u multietničkom i multinacionalnom društvu.⁶³ U tom smislu laička udru-

59 <http://ktabkbih.net/info.asp?id=56708> (10. 6. 2015.)

60 Usp.: Marinko PERKOVIĆ, „Tolerancija – mogućnost ili nužnost?“, *Vrhbosnensia* 2 (1998.), 244; Usp.: I. IVANOVIĆ, „Međureligijska edukacija“, *ABRAHAM – magazin za kulturu međureligijskog dijaloga*, 39 (2001.), 8-9.

61 <http://ktabkbih.net/info.asp?id=56708> (10. 6. 2015.).

62 Usp.: Tomo VUKŠIĆ, „Izgradnja međusobnog povjerenja među katolicima i pravoslavicima nema kršćansku alternativu“, *Vrhbosnensia* 3 (1999.), 281.

63 U tom smislu važno je napomenuti postojanje ekumenskog projekta „Koračajmo zajedno“ koji se provodi u Nadbiskupijskom centru za pastoral mladih Ivan Pavao II., a u suradnji s mladima Saborne crkve iz Sarajeva. Cilj projekta je nadilaženje predrasuda o drugima i drukčijama kroz radionice upoznavanja s tradicijom i običajima drugih kršćanskih konfesija. Usp.: Nadbiskupijski centar za pastoral mladih Ivan Pavao II., *Malim koracima 2013.* (Sarajevo: Nadbiskupijski centar za pastoral mladih Ivan Pavao II., 2014.), 76.

ženja kao mjesta izgradnje identiteta mladih katolika predstavljaju se također i kao adekvatna mjesta za odgoj za toleranciju. Sada ćemo, koristeći se podacima našega sociološkog istraživanja, vidjeti u kojoj mjeri ispitanici smatraju zajedništvo života u grupama ili zajednicama unutar vlastitih laičkih udruženja ili neformalnih skupina unutar Crkve adekvatnim mjestom odgoja za toleranciju.

Podaci našega istraživanja pokazuju da 25,7% ispitanika smatra da formalne ili neformalne skupine kojima pripadaju „veoma mnogo“ odgovaraju na potrebu odgoja za toleranciju. 39,8% ispitanika smatra da one „mnogo“ odgovaraju na ovu potrebu, 27,3% „dovoljno“, dok je mali postotak ispitanika izjavio kako zajednički život odgovara „malo“ (5,7%) ili „nimalo“ (1,5%) na potrebu odgoja za toleranciju (Tab. 6).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	Veoma mnogo	UKUPNO
Br.	20	76	364	530	343	1333
%	1,5	5,7	27,3	39,8	25,7	100,00

Tablica 6. Mišljenje ispitanika o odgovoru vlastite formalne ili neformalne skupine na potrebu odgoja za toleranciju

Ako statistički opišemo raspodjelu frekvencija, u tablici 6. pronaći ćemo aritmetičku sredinu koja iznosi čak 3,83. Ti nam podaci otkrivaju da se zajedništvo života unutar formalnih ili neformalnih skupina za veliku većinu ispitanika doživljava kao mjesto odgoja za toleranciju.

Kada ukrstimo odgovore na to pitanje s obzirom na varijablu pripadnosti formalnom ili neformalnom udruženju mladih, rezultat Hi - kvadrat testa nam jasno govori da je ta varijabla statistički značajna.⁶⁴ Možemo dakle zaključiti da mladi koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne grupe, upravo zbog vlastitog iskustva, u većem stupnju smatraju da vlastite skupine mladih pozitivno odgovaraju na potrebu odgoja za toleranciju, od mladih koji nemaju takvo iskustvo.

Ako promatramo samo mlade koji pripadaju formalnim ili neformalnim grupama mladih na području Vrhbosanske nadbiskupije, analiza podataka našega istraživanja pokazuje da distribucija frekvencije odgovora na pitanje o stupnju odgovora formalnih i neformalnih skupina na potrebu odgoja za toleranciju ostaje relativno nepromijenjena s obzirom na spol ispitanika.⁶⁵

64 $\chi^2 = 130,893$; $df = 1$; $p < 0,05$

65 $\chi^2 = 3,646$; $df = 1$; $p > 0,05$

Zanimljiv je i podatak da prema rezultatu Hi - kvadrat testa ne postoje značajne razlike između varijable duljine pripadnosti određenom udruženju i varijable mišljenja ispitanika o vrednovanju odgovora vlastitog laičkog udruženja o potrebi odgoja za toleranciju,⁶⁶ što govori o potrebi sustavnijeg rada na odgoju za toleranciju unutar formalnih i neformalnih skupina mladih u Crkvi.

Nasuprot tome, varijabla načina sudjelovanja u zajedništvu života grupe ili zajednice unutar laičkog udruženja ili neformalne skupine, prema izračunu Hi - kvadrat testa, pokazala se značajnom za odgovore mladih o stupnju vrednovanja sposobnosti odgovora vlastite skupine mladih na potrebu odgoja za toleranciju,⁶⁷ kao i varijabla redovitosti sudjelovanja na sv. misama.⁶⁸

Nakon analize podataka možemo reći da se zajednički život u grupama ili zajednicama unutar laičkih udruženja ili neformalnih skupina mladih unutar Crkve predstavlja kao važno mjesto odgoja za toleranciju, na poseban način među onima koji redovitije sudjeluju u aktivnostima vlastite skupine te onima koji češće idu na sv. misu.

Možemo na koncu zaključiti da se zbog ove karakteristike, da su mjesta odgoja za toleranciju, laička udruženja predstavljaju relevantnim za aktualni multikulturni i multireligijski kontekst bosansko-hercegovačkog društva, u kojemu je tolerancija važna kulturna vrijednost za suživot i ponovnu izgradnju mira.

2.7. Odgoj za ekumenizam

Papa Franjo jasno kaže da je međureligijski dijalog nužan uvjet za mir te je kao takav obveza svih vjernika (EG 250) i veliki izazov za aktualno multikulturno i multireligijsko bosanskohercegovačko društvo. Katolička Crkva je promovirala ekumenizam u preteškim ratnim i poratnim godinama u perspektivi obnove uzajamnog povjerenja i mirnog suživota nakon strahota rata. Sada ćemo promatarati laička udruženja i njihov odgovor na zahtjev za ekumenskom otvorenošću vlastitih članova.

Aдекватna ekumenska informacija i formacija potreba je svih kršćana kako bi bili kadri ispuniti konstruktivno i uspješno vlastiti poziv na ekumenizam.⁶⁹ U protivnom slučaju riskira se pasti u pojednostavljivanje, relativizam ili različite oblike irenizma koji se lako

---

66 $x^2=0,460$; $df = 3$; $p > 0,05$

67 $x^2=23,745$; $df = 3$; $p < 0,05$

68 $x^2=3,464$; $df = 4$; $p < 0,05$

69 Usp.: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITA DEI CRISTIANI, *Direttorio per l'applicazione dei principi e delle norme sull'ecumenismo* (25. III. 1993.), EV, XIII., (Bologna: EDB, 1995.), br. 55-56.

prodaje, što nikako ne promovira istinsko jedinstvo. Formacija za konstruktivni doprinos na polju ekumenizma zahtijeva dva temeljna aspekta: svijest o vlastitom katoličkom identitetu i poznavanje drugih Crkava i crkvenih zajednica.⁷⁰

Među povoljna mjesta za odgoj u području ekumenizma, kao što su obitelj, župa, škola, *Direktorij za primjenu principa i normi o ekumenizmu* donosi također i crkvene grupe, organizacije i pokrete.⁷¹ Jedno od zajedničkih obilježja crkvenih udruženja svakako je ekumenska otvorenost ili sposobnost dijalozirati s odvojenom kršćanskom braćom. Upravo stoga što se uvijek poziva na Kristovu poruku, duhovno iskustvo crkvenih udruženja privlači kršćane različitih denominacija. Tako je poziv na evanđelje⁷² za sve kršćane važna orijentacijska točka i upravo stoga sredstvo susreta (u molitvi, zajedničkom radu, itd.) sposobno otvoriti putove komunikacije i međusobnog poštovanja. *Direktorij za primjenu principa i normi o ekumenizmu* govoreći o organizaciji Katoličke Crkve u službi jedinstva svih kršćana, preporučuje crkvenim udruženjima, koja imaju cilj duhovnu obnovu, promociju mira, socijalne pravde i odgoja na različitim razinama, ekonomsku pomoć državama i institucijama sljedeće točke djelovanja:

- razvijati ekumenski smjer vlastitog djelovanja;
- brinuti se kako bi ekumenska dimenzija vlastitog djelovanja bila dovoljno njegovana, i ako je potrebno, izričito naglašena u statutima i strukturama;
- vršiti ekumenske djelatnosti ostajući u kontaktu s lokalnim ekumenskim komisijama, a kada to situacija zahtijeva, s Papinskim vijećem za promociju jedinstva kršćana.⁷³

Nakon onoga što smo dosad zaključili o formalnim i neformalnim skupinama mladih kojima naši ispitanici pripadaju, možemo zaključiti kako se radi o mjestima u kojima se postupno razvija ljudska i kršćanska zrelost te osjećaj za društvenost i zajedništvo mladih koji im pripadaju. Radi se o mjestima izgradnje vlastitog društvenog i reli-

70 Usp.: T. VUKŠIĆ, „Izgradnja međusobnog povjerenja među katolicima i pravoslavicima nema kršćansku alternativu“, 281-282; usp.: Pero SUDAR, „Crkva u multikulturalnom kontekstu“, *Vrhbosniensia* 6 (2002.), 390.

71 Radi se o prostorima u kojima se stupnjevito razvija ljudska i kršćanska zrelost, smisao za zajedništvo i društvo. Usp.: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITA DEI CRISTIANI, *Direttorio per l'applicazione dei principi e delle norme sull'ecumenismo*, br. 65-69.

72 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Unitatis redintegratio. Dekret o ekumenizmu* (21. XI. 1964), *Dokumenti* (Zagreb: KS, ⁴1993.), br. 7 (dalje UR).

73 Usp.: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITA DEI CRISTIANI, *Direttorio per l'applicazione dei principi e delle norme sull'ecumenismo*, br. 55-56.

gijskog identiteta u duhu tolerancije koje je jedno od temeljnih uvjeta i ekumenske otvorenosti. S druge strane, ekumenske dimenzije vlastitih aktivnosti izražene su u statutima nekih formalnih skupina kojima pripadaju naši ispitanici.⁷⁴ Upravo zbog toga možemo reći da se formalne skupine kojima ispitanici pripadaju predstavljaju kao mjesta za odgoj za ekumensku otvorenost vlastitih članova odgovarajući na taj način pozitivno na izazov integralne formacije generacije mladih u multietničkom i multireligijskom društvu Bosne i Hercegovine. Služeći se prikupljenim podacima tijekom našega sociološkog istraživanja, provjerit ćemo sada razinu kvalitete odgovora analiziranih laičkih udruženja na zahtjev za odgoj u ekumenskoj otvorenosti mladih katolika u bosanskohercegovačkom društvu.

Podaci našega istraživanja pokazuju da 14,6% ispitanika smatra da formalne ili neformalne skupine kojima pripadaju „veoma mnogo“ odgovaraju na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost. 35,4% ispitanika smatra da one „mnogo“ odgovaraju na ovu potrebu, 34,9% „dovoljno“, dok je relativno veliki postotak ispitanika izjavio kako zajednički život odgovara „malo“ (12,5%) ili „nimalo“ (2,7%) na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost (Tab. 7).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	Veoma mnogo	UKUPNO
Br.	36	167	466	473	195	1337
%	2,7	12,5	34,9	35,4	14,6	100,00

Tablica 7. Mišljenje ispitanika o odgovoru vlastite formalne ili neformalne skupine na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost

Ako statistički opišemo raspodjelu frekvencija u tablici 7, pronaći ćemo aritmetičku sredinu koja iznosi 3,47. Bez obzira na to što se radi o relativno velikoj i pozitivnoj aritmetičkoj sredini, jasno se vidi da je ona puno manja od svih ostalih koje statistički opisuju raspodjelu frekvencija odgovora ispitanika s obzirom na njihovo mišljenje o

74 Donosimo samo neke napomene iz Statuta s obzirom na ekumensku dimenziju vlastitih aktivnosti: „Kao nositelji mira i svjesni da se mir treba neprestano izgrađivati, neka traže načine ostvarivanja jedinstva i bratskog razumijevanja putem dijaloga, uvjereni u prisutnost božanske klice u čovjeku i u preobražavajuću moć ljubavi i praštanja. Neka surađuju s pokretima i ustanovama koje promiču mir. (Usp.: Statut Franjevačke mladeži – Frame u Bosni i Hercegovini [Sarajevo: Nacionalno vijeće franjevačke mladeži, 2012.], II. poglavlje, br. 18); „Udruga se zalaže za upoznavanje svojih članova s drugim vjerskim zajednicama i religijama...“ (Usp.: Statut Udruge katoličkih studenata EMAUS, čl. 8); biti „prisposodba zajedništva“ među svim kršćanima živeći kao ekumenska zajednica, biti znak jedinstva kršćanske Crkve (Usp.: FRERE ROGER, *Le fonti di Taizé* [Torino: ELLEDICI, 1998.], 61-92.

kvaliteti odgovora vlastitih laičkih udruženja na potrebe svojih članova. Razlika između aritmetičke sredine odgovora ispitanika o kvaliteti odgovora vlastite formalne ili neformalne skupine na zahtjev za odgoj za ekumensku otvorenost i aritmetičke sredine odgovora ispitanika o kvaliteti odgovora vlastite skupine na zahtjev za odgoj za toleranciju značajna je (3,47 nasuprot 3,83). Prema podacima našega istraživanja, razina kvalitete odgovora udruženja na zahtjev za odgoj za ekumensku otvorenost smanjuje se s obzirom na kvalitetu odgovora udruženja na zahtjev za odgoj za toleranciju. Budući da je tolerancija zasigurno temelj i ekumenske otvorenosti, potrebno je, prema podacima našega istraživanja, uložiti dodatan napor od strane laičkih udruženja ili neformalnih skupina kako bi postali djelotvornija mjesta odgoja za ekumensku otvorenost kao što su to za odgoj za toleranciju.

Kada ukrstimo odgovore na ovo pitanje s obzirom na varijablu pripadnosti formalnom ili neformalnom udruženju mladih, rezultat Hi - kvadrat testa nam jasno govori da je ta varijabla statistički značajna.⁷⁵ Možemo dakle zaključiti da mladi koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne grupe, upravo zbog vlastitog iskustva, u većem stupnju smatraju da skupine mladih pozitivno odgovaraju na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost, od mladih koji nemaju takvo iskustvo.

Ako promatramo samo mlade koji pripadaju formalnim ili neformalnim grupama mladih na području Vrhbosanske nadbiskupije, analiza podataka našega istraživanja pokazuje da distribucija frekvencije odgovora na pitanje o stupnju odgovora formalnih i neformalnih skupina na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost ostaje relativno nepromijenjena s obzirom na spol ispitanika.⁷⁶

Zanimljiv je i podatak da prema rezultatu Hi - kvadrat testa ne postoje značajne razlike između varijable duljine pripadnosti određenom udruženju i varijable mišljenja ispitanika o vrednovanju odgovora vlastitog laičkog udruženja na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost,⁷⁷ što govori o potrebi sustavnijeg rada na odgoju za ekumensku otvorenost unutar formalnih i neformalnih skupina mladih u Crkvi.

Nasuprot tome, varijabla načina sudjelovanja u zajedništvu života grupe ili zajednice unutar laičkog udruženja ili neformalne skupine, prema izračunu Hi - kvadrat testa, pokazala se značajnom za odgovore mladih o stupnju vrednovanja sposobnosti odgovora vlastitog

---

75 $\chi^2 = 70,605$; $df = 1$; $p < 0,05$

76 $\chi^2 = 0,012$; $df = 1$; $p > 0,05$

77 $\chi^2 = 1,923$; $df = 3$; $p > 0,05$

udruženja na potrebu odgoja za ekumensku otvorenost.⁷⁸ Varijabla redovitosti sudjelovanja na sv. misama također ne rezultira statistički značajnom vrijednošću,⁷⁹ što nam govori o potrebi učestalijeg govora o ekumenskoj otvorenosti u propovijedima.

Na koncu možemo zaključiti da upravo zbog smanjenja postotaka pozitivnih odgovora ispitanika s obzirom na kvalitetu odgovora vlastitog udruženja na zahtjev odgoja za ekumensku otvorenost, nasuprot varijabli mišljenja o kvaliteti odgovora vlastitog laičkog udruženja na zahtjev odgoja za toleranciju, možemo reći kako je potreban dodatan napor od strane laičkih udruženja kako bi usmjerili opću toleranciju vlastitih članova u konkretnu ekumensku otvorenost. Potrebno je posvetiti veću pozornost doktrinarnoj formaciji za ekumensku otvorenost. U tom smislu, uz župne kateheze, laička bi udruženja mogla organizirati seminare i tečajeve ekumenske formacije te promovirati pohađanje teoloških instituta i fakulteta u državi. Potrebno je, također, imati kao bazu *Katekizam Katoličke Crkve*, u kojemu je ekumenski element integriran u predstavljanje same katoličke vjere i uključuje sve članove Crkve.⁸⁰

2.8. Odgoj za međureligijski dijalog

Papa Franjo je u svojem govoru na ekumenskom i međureligijskom susretu tijekom svojeg Pastoralnog pohoda Bosni i Hercegovini 6. lipnja 2015. godine naglasio da se međureligijski dijalog ne može ograničiti samo na pojedince, na predstavnike – odgovorne vjerskih zajednica, nego bi se trebao proširiti na sve vjernike, a posebno na mlade koji su pozvani graditi budućnost.⁸¹ Zapreke iskrenom dijalogu prema dokumentu Papinskog vijeća za međureligijski dijalog i Kongregacije za evangelizaciju naroda *Dijalog i Navještaj – promišljanja i smjernice za navještaj evanđelja i međureligijski dijalog* nedovoljno su utemeljena vjera, nedovoljno poznavanje vjere i prakse drugih religija, kulturne razlike, društveno-politički faktori, samodostatnost,

---

78 $\chi^2 = 8,956$; $df = 3$; $p < 0,05$

79 $\chi^2 = 0,738$; $df = 4$; $p > 0,05$

80 Dovoljno je citirati samo upućenost na Nicejsko-carigradsko vjerovanje koje se i dalje predstavlja kao zajedničko za sve kršćane; na jednu Crkvu i na rane jedinstva; pokret prema jedinstvu; na krštenje kao sakramentalni vez jedinstva kršćana; na euharistiju i na jedinstvo kršćana s određenim ograničenjima u *communicatio in sacris*; na mješovite ženidbe. Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 195; 817; 820; 1271; 1398-1401; 1633.

81 <http://ktabkbih.net/info.asp?id=56708> (10. 6. 2015.)

polemički duh i netolerancija.⁸² Možemo reći da su te zapreke jako utemeljene u aktualnom bosanskohercegovačkom društvu, zbog opterećenja iz prošlosti, a na poseban način zbog strahota rata. S druge strane upravo dijalog između religija,⁸³ prema papi Ivanu Pavlu II., „privodi k međusobnom poštovanju i ljubavi i promovira jedinstvo i prijateljstvo među narodima“ (CL 35).

Practiciranje dijaloga zahtijeva adekvatnu formaciju. Potrebno je prije svega produbiti poznavanje katoličke teologije (posjedovati zrelu vjeru) i poznavanje drugih religijskih tradicija s kojima se ulazi u dijalog. Potreban je također umjeren (ekvilibriran) stav, otvorenost i prihvaćanje, nepristranost i želja za traženjem istine.⁸⁴

Jedno od zajedničkih obilježja crkvenih udruženja sastoji se u sposobnosti dijalogizirati s pripadnicima drugih nekršćanskih religija i s nevjernicima. Nakon svega dosada rečenog u našem radu o analiziranim laičkim udruženjima, jasno se može vidjeti da se radi o mjestima u kojima se razvija ljudska i kršćanska zrelost u otvorenosti prema drugima i u duhu tolerancije koja je zapravo temelj otvorenosti za međureligijski dijalog. Otvorenost za međureligijski dijalog kao izazov bosanskohercegovačkog društva izražena je u statutima analiziranih laičkih udruženja.⁸⁵ Upravo zbog toga možemo reći da se formalne skupine kojima ispitanici pripadaju predstavljaju kao mjesta odgoja za međureligijski dijalog vlastitih članova i na taj način pozitivno odgovaraju na izazov integralne formacije generacije mladih u multiet-

---

82 Usp.: PONTIFICIO CONSIGLIO PER IL DIALOGO INTERRELIGIOSO E CONGREGAZIONE PER L'EVANGELIZZAZIONE DEI POPOLI, *Istruzione Dialogo e annuncio: Riflessioni e orientamenti sull'annuncio del vangelo e il dialogo interreligioso* (19. V. 1991.), EV, X., (Bologna: EDB, 1995.), br. 52.

83 Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.), *Dokumenti* (Zagreb: KS, 1993.), br. 2. (dalje NA).

84 Usp.: Cyril DE SOUZA, „Educazione etico/religiosa in un contesto multireligioso“, Vito ORLANDO (ur.), *Educare nella multiculturalità* (Roma: Las, 2003.), 37-46.

85 Donosimo samo neke napomene iz Statuta s obzirom na međureligijsku dimenziju vlastitih aktivnosti: „Kao nositelji mira i svjesni da se mir treba neprestano izgrađivati, neka traže načine ostvarivanja jedinstva i bratskog razumijevanja putem dijaloga, uvjereni u prisutnost božanske klice u čovjeku i u preobražavajuću moć ljubavi i praštanja. Neka surađuju s pokretima i ustanovama koje promiču mir. (Usp.: Statut Franjevačke mladeži – Frame u Bosni i Hercegovini [Sarajevo: Nacionalno vijeće franjevačke mladeži, 2012.], II. poglavlje, br. 18); „Udruga se zalaže za upoznavanje svojih članova s drugim vjerskim zajednicama i religijama...“ (Usp.: Statut Udruge katoličkih studenata EMAUS, čl. 8); biti „prispodoba zajedništva“ među svim ljudima i religijama. Usp.: FRERE ROGER, *Le fonti di Taizé*, 61-92.

ničkom i multireligijskom društvu Bosne i Hercegovine. U nastavku ćemo vidjeti, na temelju podataka našega istraživanja, u kojoj su mjeri formalne i neformalne skupine mladih adekvatna mjesta odgoja za međureligijski dijalog.

Prema podacima našega istraživanja 32,1% ispitanika smatra da formalne ili neformalne skupine „jako dobro“ odgovaraju na zahtjeve odgoja za međureligijski dijalog. 36,4% ispitanika smatra taj odgovor „dobrim“, 21,9% „zadovoljavajućim“, dok mali postotak drži da zajednički život unutar vlastitih udruženja odgovara na zahtjev odgoja za međureligijski dijalog „nezadovoljavajuće“ (6,8%) ili „nikako“ (2,7%) (Tab. 8).

	Nimalo	Malo	Dovoljno	Mnogo	Veoma mnogo	UKUPNO
Br.	47	159	406	468	272	1352
%	3,5	11,8	30,0	34,6	20,1	100,00

Tablica 8. Mišljenje ispitanika o kvaliteti odgovora vlastite formalne ili neformalne skupine na zahtjev odgoja za međureligijski dijalog

Ako statistički opišemo raspodjelu frekvencija, u tablici 8 vidimo da aritmetička sredina iznosi 3,56. Radi se o sličnoj aritmetičkoj sredini raspodjele frekvencija odgovora ispitanika o kvaliteti odgovora vlastitog laičkog udruženja na zahtjev odgoja za ekumensku otvorenost (3,47). S druge strane, postoji znatna razlika s obzirom na aritmetičku sredinu mišljenja ispitanika o kvaliteti odgovora vlastitog udruženja na zahtjev odgoja za toleranciju koja iznosi 3,83. Budući da je tolerancija zasigurno nadahnuće bilo za ekumensku otvorenost bilo za međureligijski dijalog, potrebno je, prema podacima našega istraživanja, uložiti dodatan napor od strane laičkih udruženja i neformalnih skupina mladih kako bi postali djelotvornija mjesta odgoja za međureligijski dijalog kao što su to za odgoj za toleranciju.

Kada ukrstimo odgovore na ovo pitanje s obzirom na varijablu pripadnosti formalnom ili neformalnom udruženju mladih, rezultat Hi - kvadrat testa nam jasno govori da je ta varijabla statistički značajna.⁸⁶ Možemo dakle zaključiti da mladi koji sudjeluju u životu formalne ili neformalne grupe, upravo zbog vlastitog iskustva, u većem stupnju smatraju da laička udruženja pozitivno odgovaraju na potrebu odgoja za međureligijsku otvorenost, od mladih koji nemaju takvo iskustvo.

Ako promatramo samo mlade koji pripadaju formalnim ili neformalnim grupama mladih na području Vrhbosanske nadbiskupije, analiza podataka našega istraživanja pokazuje da distribucija frekven-

⁸⁶ $\chi^2 = 64.824$; $df = 1$; $p < 0,05$

cije odgovora na pitanje o stupnju odgovora formalnih i neformalnih skupina na potrebu odgoja za međureligijsku otvorenost ostaje relativno nepromijenjena s obzirom na spol ispitanika.⁸⁷

Zanimljiv je i podatak da prema rezultatu Hi - kvadrat testa ne postoje značajne razlike između varijable duljine pripadnosti određenom udruženju i varijable mišljenja ispitanika o vrednovanju odgovora vlastitog laičkog udruženja o potrebi odgoja za međureligijsku otvorenost,⁸⁸ što govori o potrebi sustavnijeg rada na odgoju za međureligijsku otvorenost unutar formalnih i neformalnih skupina mladih u Crkvi.

Nasuprot tome, varijabla načina sudjelovanja u zajedništvu života grupe ili zajednice unutar laičkog udruženja ili neformalne skupine, prema izračunu Hi - kvadrat testa, pokazala se značajnom za odgovore mladih o stupnju vrednovanja sposobnosti odgovora vlastitog udruženja o potrebi odgoja za međureligijsku otvorenost.⁸⁹ Varijabla redovitosti sudjelovanja na sv. misama također ne rezultira statistički značajnom veličinom,⁹⁰ što nam govori o potrebi učestalijeg govora o međureligijskoj otvorenosti u propovijedima.

Na koncu možemo zaključiti da upravo zbog smanjenja postotaka pozitivnih odgovora ispitanika s obzirom na kvalitetu odgovora vlastitog udruženja na zahtjev odgoja za međureligijsku otvorenost, nasuprot varijabli mišljenja o kvaliteti odgovora vlastitog laičkog udruženja ili neformalne skupine na zahtjev odgoja za toleranciju, možemo reći kako je potreban dodatan napor od strane laičkih udruženja kako bi usmjerili opću toleranciju vlastitih članova u konkretnu međureligijsku otvorenost. Potrebno je posvetiti veću pozornost doktrinarnoj formaciji za međureligijsku otvorenost. U tom smislu, uz župne kateheze, laička udruženja bi mogla organizirati seminare i tečajeve ekumenske formacije te promovirati pohađanje teoloških instituta i fakulteta u državi.

Zaključak

Možemo na koncu zaključiti da laička udruženja unutar Crkve sve jasnije bivaju prepoznata od strane crkvenog učiteljstva kao sredstva nove evangelizacije u pastoralu mladih. Upravo zbog toga ih mladi Vrhbosanske nadbiskupije prepoznaju kao adekvatna mjesta koja

---

87 $x^2 = 1,691$; $df = 3$; $p > 0,05$

88 $x^2 = 0,685$; $df = 3$; $p > 0,05$

89 $x^2 = 7,455$; $df = 3$; $p < 0,05$

90 $x^2 = 1,977$; $df = 4$; $p > 0,05$

odgovaraju na njihovu potragu za smislom života te odgovaraju na njihove potrebe. Na poseban način smo promatrali zahtjev integralne formacije u aktualnom bosanskohercegovačkom društvu i utvrdili da formalne ili neformalne skupine mladih pozitivno odgovaraju na ovaj zahtjev te tako uistinu postaju prostori nove evangelizacije mladih.

Možemo, također, reći da, odgovarajući pozitivno na elemente integralne formacije, laička udruženja i neformalne skupine kojima mladi pripadaju postaju mjesta aktualizacije kriterija crkvenosti koje donosi apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II. *Christifideles laici*, kao što su: odgovornost ispovijedati katoličku vjeru (doktrinarna formacija – kateheza), sudjelovanje u poslanju Crkve (razvoj organizacijskih sposobnosti - formacija animatora [vođa]), odgoj za toleranciju, odgoj za solidarnost, odgoj za ekumensku otvorenost (odgoj za međureligijski dijalog) i napor za aktivnu prisutnost u ljudskom društvu (ljudska formacija i kulturna formacija – trajni odgojni poticaji, razvoj organizacijskih sposobnosti - formacija animatora, odgoj za toleranciju, odgoj za solidarnost, odgoj za ekumensku otvorenost, odgoj za međureligijski dijalog).

Nadalje, ako laička udruženja i neformalne skupine mladih odgovaraju na zahtjeve različitih aspekata integralne formacije mladih, ona postaju relevantna za aktualni multikulturni i multireligijski kontekst bosanskohercegovačkog društva. Postajući za mlade mjesta društvene i religijske identifikacije i odgajajući ih za solidarnost, toleranciju, ekumensku otvorenost i međureligijski dijalog, laička udruženja pomažu zapravo mladima postati aktivni protagonisti u obnovi međusobnog povjerenja i mirnog suživota, u harmoniji „mozaika“ u multikulturnom i multireligijskom društvu Bosne i Hercegovine nakon strahota rata.

Kada smo govorili o adekvatnosti skupina ili zajednica unutar laičkih udruženja za odgoj za solidarnost, naglasili smo da se radi, zapravo, o odgoju za ljudske vrijednosti kao što su: suodgovornost, ljubav prema poslu, poštenje, dobrotu, umjerenost, velikodušnost, itd. Zbog toga i zbog sposobnosti biti mjestima izgradnje identiteta mladih u kompleksnom društvu možemo reći da su laička udruženja mjesto odgoja za općeljudske vrijednosti preko integralne formacije.

Dodajući podacima našega istraživanja zahtjeve bosanskohercegovačkog društva i dinamiku rasta mladih, možemo na koncu zaključiti kako je, u perspektivi pastoralnih planova, potrebno posvetiti veću pozornost odgoju za toleranciju, ekumensku otvorenost i međureligijski dijalog kako u formalnim ili neformalnim skupinama mladih, tako i u pastoralu mladih općenito.

THE NEW EVANGELIZATION FACED WITH THE CHALLENGE OF INTEGRAL FORMATION OF A GROUP OF YOUNG PEOPLE IN THE VRHBOSNA ARCHDIOCESE

Summary

The new evangelization is clearly a necessary element in overall Church practice; and Church associations are important for the new evangelization. Taking into account the results of a study conducted among high school students in the Vrhbosna Archdiocese the author first examines the profile of those who belong to formal and informal groups of young people. He then examines the capacity of these youth groups to respond to the challenges of integral formation of young people (in the human, spiritual, doctrinal and cultural spheres), as a contribution to the success of the new evangelization in Bosnian and Herzegovinian society. The author seeks to prove the hypothesis that formal and informal groups of young people are places of integral formation and thus respond positively to the need for the new evangelization. He also assesses the extent to which young people's groups respond to the need to receive permanent educational incentives, development of organizational skills, education for solidarity, tolerance, ecumenism, and interreligious dialogue, and to what extent the community life of groups or communities of lay associations affects the participation of young people in parish catechesis. The author also discusses variable samples that affect the responses of young people (group affiliation, gender, length of stay in the association, regularity of participation in activities of their own associations, and regularity of attendance at Sunday Masses).

Key words: *new evangelization, youth associations, integral formation, catechesis, solidarity, tolerance, interreligious dialogue, ecumenism.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan